

[4] 5
DISSERTATIO MEDICA
De Causis
CALORIS NATURALIS,
ET
PRÆTERNATURALIS.

QUAM
DIVINA FAVENTE CLEMENTIA,
DECRETO,
Authoritate, & Consensu Perillustrium, Magnifi-
corum, Spectabilium, Prænobilium, Excellentissimo-
rum atque Clarissimorum Virorum &c.

Perillustris, Magnifici, ac Consultissimi
DOMINI
UNIVERSITATIS RECTORIS,
Perillustris, Spectabilis, & Excellentissimi Domini Inclytæ
FACULTATIS MEDICÆ DECANI,
Venerabilis Domini
SENIORIS,

Sacrae Cæsareæ, Regiæque Catholicæ Majestatis D.D. Archia-
trorum, & Consiliariorum, nec non Professorum &c. Adeoque
totius Amplissimi D. D. Medicorum Collegii,
In Antiquissima ac Celeberrima Universitate Viennensi,
PRÆSIDE:

PRÆNOBILI, CLARISSIMO ET EXCELLENTISSIMO DOMINO
PETRO QUARIN,
Philosophiæ & Medicinæ Doctore, ejusdemque Institutio-
num Professore Publico & Ordinario,
Publicè propugnandam proponit:

JOANNES WENCESLAUS IGNATIUS LEHR,
Silesius Carnoviensis, AA. LL. & Philosophiæ Magister, saluberrimæ Me-
dicinæ Studiosus, ejusdemque pro prima Laurea Candidatus, Inclytæ Funda-
tionis Mannag. ttanzæ Alumnus.

In publico D. D. Medic. Colleg. horis post merid. conf. An. MDCCXXVIII. Mens. Aug. Die 8
Typis Joannis Baptistæ Schilgen, Universitatis Viennensis Typographi.

PERILLUSTRIBUS, MAGNIFICIS,
SPECTABILIBUS, PRÆNOBILIBUS,
CLARISSIMIS, AC EXCELLENTISSIMIS

VIRIS,
PERILLUSTRI, AC EXCELLEN-
TISSIMO

DOMINO
JOANNI
CONRADO
ADAMO
De Mannenbach,

Philosophiæ & Medicinæ Doctore, Aulæ
Cæsareæ Medico, piissimæ Foundationis Billiotico-
Hoffmanianæ Physico Ordinario, Universitatis Viennensis
rationum Collegii Assessori, nec non Inelytæ Facultatis Medicæ p. t.

DECANO SPECTABILI,
Ejusdémque Celeberrimæ Facultatis Medicæ Ve-
nerandis ac Magnificis Dominis Senioribus, S. C. Regiæque
Catholicæ Majest. Archiatris & Consiliariis, nec non Professoribus:
adeoque toti Amplissimo ac Excellentissimo Medicorum
Collegio,

DOMINIS DOMINIS
Suis Mæcenatibus Gratosissimis.

DEDICATIO.

Inclyti Ordinis Medici Vindobonen-
sis Decano, atque Doctoribus, humanis
humani generis sospitoribus, salutis Au-
gustæ tutoribus, incolumitatis publicæ
custodibus, Sac. Cæs. Regiæque Cath. Maj.
Sacro-Sancti Senatûs Imperialis Aulici, Ex-
celsi Inferioris Austriæ Regiminis, Incly-
torum Provinciæ Ordinum, Augustæ, publicæque sanitatis
in Consilio Proto-Medicis, Archiatis, & Consiliariis, viris
â genere Perillustribus, â dignitate Magnificis, ab officio Spe-
ctabilibus, â professione sapientissimis, â medendi scientiæ
Excellentissimis, â literarum studio mœcenatibus faventis-
simis *Theses hasce Medicas humillimè nuncupo consecroque. A qui-
bus enim potius hodie nominibus Dedicacionem hanc auspicemur,
quàm ab iis, quibus nullum gratius post DEum, Principesque nostris
auribus accidere potest? aut quibus dissertationem hancce medicam
Commodius dedicemus, quàm iis, à quibus, post supremi Numinis fa-*

vires, tota profluxit? Enim verò, ut præteream illud, quod examinandæ ex hoc loco dissertatio mea de primo humanæ vitæ principio, de vitali calore, ejus naturam, causas, effectus & contraria explicando, tractet; atque vel hac ratione uti sapientissimæ Vestræ censuræ nuper submissè tradita est, ita publicam literati orbis lucem visura hodie Vestro quoque Patrocinio foret committenda. Quemadmodum enim nemo facilius artem aliquam laudârit, quàm qui, quod sermone sibi celebrandum proposuit, bene novit; ita de iis, quæ disputabuntur hodie, nemo verius judicaverit, quàm ii, quorum summa hîc loci autoritas, & in medendo sapientia urbem collustrat universam.

Verùm leviora hæc sunt, quàm ut iis longius immoremur: forsitan etiam dicet aliquis, levidense munus hoc esse Vobis conveniens, & opportunum, quia medicum: non idem ego magis opportunum volo, quàm debitum Vobis multis nominibus pronuntio. Sanè si Vos non colerem, si me Vestrum esse non profiterer; non viveret in mesanguis ille, quem à matre mea hausit, quæ originem suam genti debet Mannagettanæ: non amor Viennæ, quæ, relicta cum nucibus Carnoviâ, Vestro mihi beneficio obtigit alumna: non denique virtutis, atque medendi scientiæ, quæ Vestros sibi vultus induit, ut Principis, ut Urbis, ut Provinciæ hujus ministra egrotantibus valetudinem restitueret; valentibus nativum robur conservaret; omnibus publicæ incolumitatis fiduciam firmaret; Vobis medicinæ laudem, & admirationem procuraret.

Vos verò gratiosissimi Mæcenates! si scire vultis, quæ mente hæc dicam: videte, obsecro, atque in memoriam revocate, quæ animo JOANNES GUILIELMUS MANNAGETTA, Fundator noster, Inclytum hunc ordinem aliquando dilexerit; quo patrens meus MAXIMILIANUS LEONARDUS LEHR, eundem olim coluerit. Intelligetis me ab isto nomen, ab illo peccus, ab utroque sanguinem Vobis addictissimum derivâsse.

Immodè verò majus quid ego hodie proloquar, & quod forsitan hæcenus cogitavit nemo. Dicam ego audacter; si quid est gloriæ, si quid
spei,

spei, atque publicæ existimationis ex genere nasci Mannagettano, aut idem cognatione saltem contingere, illud quaecumque maximam certè partem celeberrimo Vestro Ordini referendum est. Ignoscite ubicumque estis Magni viri, quos genus Mannagettanum hætenus reipublicæ sacræ, profanæque dedit, ignoscite, dum hæc dico. Nihil etenim his Vestræ virtuti, nihil Vestro ingenio, nihil splendari, famæ, laudibus Vestris nihil detraho. Vos si virtutis, atque doctrinæ rudimenta, si felicitatis incunabula, si honoris atque gloriæ Vestræ tyrocinium Foundationem agnoscitis Mannagettanam; non eritis hodie, ita existimo, à me, à sententiâ meâ alieni, beneficium hoc ab Inclyto Medicorum Viennensium Ordine potissimum proficisci non negabitis.

Enim verò si Nominis Mannagettani Author, Fundator noster pientissimus ex cælis ad nos hodie descenderet (credimus scilicet tantam virtutem beatis illis sedibus receptam esse) descenderet, inquam, & videret, quàm feliciter gens sua floreat; quantis in hunc usque Diem favoribus ab Ornatissimo Medicorum Ordine decoretur; quanto studiò, quàm illustri benevolentia indies colatur: an non diceret? hic est ille ordo in hac scientiarum & artium Universitate antiquissima celeberrimus, hic est, qui me in virtutis & Medicæ scientiæ seminarium tyronem admisit, pietate singulari fovit, beneficiis aluit, medendi scientiâ imbuit, benevolentiam coluit, honoribus cumulavit. Hic est ille ordo, qui me in collegium suum adscivit; qui ad honores mihi viam suo patrociniò aperuit; qui me ad dignitatum subsellia suis favoribus eveexit; qui in me decanatus potestatem sua sententiâ pluries contulit; qui mihi summi principatus hujus liberarii fasces septies adjudicavit. Quis jam est nostrum, qui ex ejusmodi sermone non intelligat, ex hoc beneficiorum fonte cum scientiis nobilitatem, cum dignitate opes, ceteraque vitæ & fortune ornamenta Mannagettam hausisse? ex hoc perstructos ultima, ut ita dicam, voluntatis suæ canales in gentem suam, in nos, in seros posteros omnia quàm latissimè dimanasse.

Verum enim verò, communia hæc sunt in gentem Mannagettanam Tua InclYTE Medicorum Ordo, beneficia: propinquiora mihi illa, quæ vos fautores & Mœcenates gratiosissimi, in patrem olim meum, in me denique ipsum contulistis. O utinam hodièque viveres, & adesses parens suavissime, atque hanc beneficiorum commemorationem tanquam partes Tuas ipse susciperes, ipse gratias, quas debes maximas, ex hoc loco ageres. At præmatura facta huic eum felicitati eripuerunt, filio grati tantùm animi memoriam reliquerunt. Neque enim potest mei mediocritas ingenii cum beneficiorum Vestrorum magnitudine conferri, neque debita gratiarum actio hisce temporis angustiis includi, neque Vestra in audiendis laudibus modestia cum mea singula celebrandi voluntate comparari. Quare nihil dicam de amore, de benevolentia, de favoribus, quibus singuli Patrem meum, cum viveret, cum inter Vos ageret, estis profecuti. Unum tacitus & ingratus præterire non possum, illudque maximum, quod Eum Medicinæ Doctorem Romæ creatum, post plures in Silesia publicas Medici functiones, Viennam venientem non modo Vestro adscribere Collegio, Vestri Ordinis beneficiis atque dignitatibus participem reddere, sed etiam ad publicam Medici in regione Melicensi stationem Vestro judiciò, Vestris sententiis, Vestra commendatione promovere non sitis dedignati.

Hæc porrò tam illustria in parentem meum studia, hi favores olim Vestricumulatissimi animum meum ita persvinxerunt; ut à primorationis usu nihil sanctius, nihil præclarior habuerim, quam id agere, eò conatus omnes adhibere, ut mihi paterna in Medicinæ studio, in Vobis colendis, in demerenda Vestra benevolentia sequi aliquando vestigia liceret. At verò hæc mihi cogitanti, hæc ambienti animos Vos ultrò addidistis, singulari Vestra benignitate volentem invitastis cum ad hanc disciplinam capessendam, tum ad Vestros favores perquam gratiosè sperandos,

Vestrum itaque beneficium est, quod ad hanc divinam plane facultatem me contulerim, quod medicinam alteram secundum DEUM vitæ parentem, tutricem, servatricem, vindicem co am; cujus ea
vel

vel præcipuè laus est, quòd nullis omnino præconiis, vel adscititiis Rhetorum fucis, aut amplificationù præstigiis egeat, ipsa abunde per se vel utilitate, vel necessitate commendata mortalibus. Cujus tam admirabilis fuit humanò generi inventio, tam dulcis experientia; ut ejus authores, planè pro Diis habiti, veluti Apollo, & ejus filius Æsculapius, aut saltem divinis, ut Asclepiades, honoribùs sint culti. Et enim si dare vitam proprium DEI munus est, certè datam tueri, jamque fugientem retinere DEO proximum fateamur oportet. Quare si verè dictum est illud: homo homini Deus. Profectò, mea sententiâ, aut nusquam, aut in medico fido probòque locum habebit.

Quot enim hodie mortalium millia vivunt, valentque, qui ne nati quidem essent, nisi eadem hæc ars, & tot nascendi discriminibus remedia, & obstetricandi rationem reperisset? adeò statim in ipso vitæ limine & pariens simul & nascens, salutarem medicorum opem miserabili voce implorant. Horum arti vitam debet, & qui nondum vitam accepit: dum, per eam prohibentur abortus, dum mulieri seminis recipiendi, retinendique vis confertur, dum pariendi facultas datur. Dies me deficeret, si Medicinæ dignitatem, auctoritatem, usum, necessitatem explicare vellem; quin & illud esset metuendum, ne domesticas illius dotes, ne Germanam ac nativam amplitudinem, ne Majestatem, humana conditione majorem, mortalis oratio non assequatur.

O cælestem, verèque sacrâm disciplinam! ô felices, & propemodum Divinis honoribus dignos ejus cultores! ô me tæque, quaterque beatum! cui hanc Vestris sub auspiciis, Vestro ductu atque Consilio, mente tota complecti, colere, tractare licet! quem spes fovet pulcherrima, fore, ut post exhauriendos legitimi temporis labores, post superanda feliciter certamina in illud quoque ego recipiar Collegium, ex quo velut ex equo trojano tot inclyti prodivère heroes medendi scientia peritissimi Apollines, Æsculapii, Hypocrates, Galeni, Macbaones: Quod reipublicæ tot ac tantos dedit morborum Hercules, valetudinis Augustæ tutores, incolumitatis publicæ custodes, Mortis vindices.

Quare

Quare si hoc novum rursus est Vestrum beneficium, patiamini, has theses, me denique totum novo iterum obsequii vinculo Vobis adduci, mancipari. Quod dum ea, qua par est animi submissione facio, existimare debetis, nihil alienum Vobis offerri; dum Patrocinium hodie Vestrum effragito, nihil indecorum à Vobis peti. Hoc mihi debetis eadem lege, qua Vobis ego cetera omnia, ut in me alumno Vestra in gentem Mannagettanam benevolentia, in filio & parentis mei in Vos observantia, & Vestrorum in nos beneficiorum memoria propagetur.

Ita precatur

**Perillustres, Magnifici, Spectabiles,
Clarissimi ac Excellentissimi Domini
Domini Fautores Gratosissimi, Vestri,**

Observantissimus, Clientum minimus,

**Joannes Wenceslaus Lehr, pro prima
Medicinæ laurea Candidatus, Alumnus
Mannagettanus.**

CAPUT I.

De Causis Caloris Naturalis.

§. I.

Quoniam in omni calore cū naturali, tum præternaturali corporis viventis animalis Massa sanguinis fermentatur; non ineptè me facturum arbitror, si (antequam utriusque causas eruam) ipsius fermentationis naturam in genere exposuero: quod sit *intestinalis, expansivusque motus partium sibi minus proportionatarum in humido convenienti & spatio libero citra causam sensibilem factus, cum totali aut partiali corporis fermentati alteratione.*

§. II.

Hæc definitio omnium, quæ tradi possunt, exactissima videtur, ut patebit per omnium verborum factam sigillatim explicationem. Ac primò quidem fermentatio

motus dicitur intestinus & expansivus humorum & per verbum motus tanquam genus convenit cum aliis motibus, qui fermentativi non sunt, qualis v. g. est motus liquorum fluentium, ut aquæ insufflato aere agitatæ, intestinus verò & expansivus dicitur ex eo, quòd quasi in Centro aut visceribus ipsius corporis excitetur, & particulæ intrinsicæ moveantur. Præterea, quòd corpus fermentatum inflatur semper & turgescat, quod non observatur in cæteris motibus, ideòque per hoc tanquam differentiam ultimam ab illis disconvenit.

§. III.

CUM additur in definitione: *fermentationem partium sibi multum improportionatarum motum esse*: hoc ideo fit, ut intelligatur non à qualibet particularum heterogeneitate fermentationem induci, sed tantum ab ea, quæ magna inter easdem particulas improportione & irregularitate stipata est, seu quæ liberum materiæ subtilis ingressum plus solito impedit. Secus enim liquores cæteri, qui diversis constant particulis, dum moventur, fermentari dici possent, quod falsum esse nemo nescit. Atque hinc est, quòd quæ corpora ejusdem figuræ particulis prædita sunt, non fermentescant, secus verò, si duo sibi multum heterogenea misceantur, ut contingit, si Spiritus vini Spiritui terebinthinæ, oleum vitrioli oleo tartari affundantur, statim effervescent.

§. IV.

PRæterea adjicitur. *In humido convenienti*: eò quòd fermentatio propriè ad humida pertineat, aut quæ aliquam
sal-

saltem humiditatem in se continent. Quamvis enim pasta farinacea, theriaca, aliâque spissa minùs humida videantur, non sunt tamen ita arida & sicca, quin humiditatem aliquam habeant; à qua mollia dicuntur, & hujus ratione turgescere, atque per motum in suis partibus inflari possunt. Unde colligitur arida & sicca ad fermentationem strictè talem apta non esse, utpote quorum partes strictiùs inter se uniuntur, & nimis in quiete constitutæ sunt, quàm ut se mutuò pervadant, & corporum humidorum ac mollium ritu, in quibus laxa admodum est particulærum unio, motum in suis partibus suscipere valeant.

§. V.

PRæter jam dicta adjungitur fermentationis definitio: *In spatio libero.* Quia si motus fermentativus in corpore aliquo excitetur, sufficiens locus & spatium ad corporis fermentati inflationem & turgescentiam requiritur. Ubi enim est corporis cujuscunque rarefactio, & consequenter novæ materiæ ingressus, ut in fermentatione strictè tali accidit, ibi extensionem localem augeri necesse est. Hinc est, quòd dolia musto repleta, & nimium clausa distillant, quòd vasa sanguinea præsentè plethora in febribus sæpe numerò rumpantur.

§. VI.

Dicitur quoque fermentationem fieri *citra causam sensibiliter advenientem*: ut distinguatur ab ebullitionis & combustionis motu. Aqua enim bulliens aut lignum accensum fermentari propriè non dicuntur, propterea quòd

tales motus agnoscant causas sensibiles, ignem nempe & aerem, quorum adventus corpora prædicta agit & movet.

§. VII.

ULtimò denique ponitur in fermentationis definitione *cum totius aut partium mutatione seu alteratione*; ut intelligatur fermentationis terminum non esse alium, quàm fermentati corporis mutationem in aliud vel integram & perfectam, ut fit in rerum generatione & corruptione, in quibus, quia partes à fermentatione novum fere omnes fitum, & novum ordinem acquirunt, novum compositum produci dicitur, vel partialem & imperfectam, quatenus fermentationis motus plerumque valde intensus, aut diutius protractus particulas corporis fermentescens ita alterat, ut novam sensibiler faciem inducat corpus fermentativum, tuncque alterari, non generari aut corrumpi dicitur.

§. VIII.

Illa verò hypothesis, quæ totum fermentationis opus ipsi materiæ subtili seu ætherææ tanquam primæ, præcipuæ, & efficienti causæ tribuit, optima omnium videtur, hodièque apud saniores Medicos recepta est. Siquidem corpora, quæcunque illa sint, quibuscunque spiritibus, aut particulis igneis referta sint, & quaecunque acidum, & alkali contineant, certè neque sponte, neque per fermenti additionem, neque dum alia aliis miscentur, motum majorem acquirere possunt, quàm in se habeant, constans enim motus lex est, corpora in eo
 statu

statu semper perseverare, in quo jam constituta sunt, nisi ab agente extrinseco hinc dimoveantur. Quomodo igitur fermentum, quod nullo motu sensibili donatum percipitur, pastæ, cerevisiæ, aliisque permixtum, quæ in se etiam nullum motum habent, commotionem majorem in didorum corporum partibus faciet, atque calorem intensiorem producet? ut accidere in iis videmus, dum invicem effervescent. Quomodo spiritus vitrioli oleo tartari, aqua calci affusa, quæ omnia separatim in motu sensibili posita non sunt, effervescentiam tumultuosam excitabunt? quomodo acidum alkalino occurrens corpori motum, quem antea non habebat, majorem acquirat? nisi materia quædam summè mobilis extrinsecus adveniat, qualis est materia primi elementi, seu materia subtilis, quæ pro varia corporum fermentescentium, effervescentiùmque dispositione seu partium configuratione & pororum hiatu modò majori, modò minori copia irruit, & partes penetrando easdem nunc cum tumultu, nunc blandè & minori impetu huc, illucque propellit.

§. IX.

DUm autem materiam ætheream fermentativi motus primariam, & præcipuam causam statuimus, non excludimus ab hoc opere alias coadjuvantes causas, quales sunt aeris elasticæ partes, quæ dum poros corporum à materiæ subtilis motu latiores factos ut plurimum subeunt, vi, quâ polent elasticâ, ad partium divulsionem non parum conducunt, & fermentescentia corpora in bullas plerumque elevant, quales etiam sunt particule tenuiores, & magis subtiles, sive spiritus, qui motu sibi innato

to materiam subtilem coadjuvant ad hunc effectum facilius, promptiusve præstandum. Effectus verò fermentationis, seu terminus, ut superius innuimus, est corporis, in quo ipsa excitatur, partes variè agitando, attenuando in unam quasi naturam redigere, seu proportionem iisquandam conciliare, ut cohæreant, ita tamen, ut materia subtilis ex una & altera parte liberè transire queat, vel crassiores particulas maximè resistentes in fundum per præcipitationem propellere, aut foras, si sint viæ patentes, eliminare, aut ad corporis fermentati ambitum per motum expansivum protrudere.

§. X.

HOc quàm verum sit, probat unum instar omnium mustum in doliis fermentescens. Non negamus quoque materiam subtilem pro causa fermentationis admitendo, Acidi & alkali dum commiscentur, in promovendo motu fermentativo efficaciam, eò magis, quòd à posteriori per multa scilicet in Chymia fieri solita experimenta notum habeamus, illa, ubi sibi mutudè occurrunt, turgescere & fermentari. Sed antequam explicemus, in quo sita sit talis efficacia, & quomodo ex applicatione horum duorum corporum turgescentiæ motus suboritur; juvat hic monere nomen Acidi & alkali plerumque non esse aliquod absolutum, sed merè respectivum. Nam inter acida, quæ sunt multiplicis generis sicut & alkalina, si talia absolutè essent, nulla excitaretur fermentatio, similiter & inter alios plerosque liquores, quorum neuter acidus est, ut inter spiritum terebinthinæ, & spiritum vini nullus turgescentiæ motus superveniret, quod tamen
fal-

falsum esse experientia comprobatur. Nam inter acida multa dantur sibi mutuò heterogenea & quæ invicem mixta fermentescunt, dantur similiter multi liquores sulphurei & acres, qui dum sibi mutuò affunduntur, fermentationis motum concipiunt, dantur & multa alia corpora, quæ nec acida, nec Alkalina gustu deprehenduntur, quæ tamen invicem confusa fermentantur.

§. XI.

Dicimus itaque alia quoque corpora acida, & alkalina dici posse habito respectu ad reliqua, quibuscum fermentescere solent. Sic aqua, etiamsi minimè sit acida, talis tamen dici poterit respectu calcis vivæ, spiritus vini respectu spiritus urinæ, utpote quæ acidorum vice funguntur. Ex diversis verò liquoribus acidis simul fermentescentibus unus alkalinus dici poterit, quatenus vicem alkalini supplet, & sic de cæteris; habent enim corpora omnia invicem fermentescere solita, etiamsi acida aut alkalina gustu non deprehendantur, eam ad se mutuò habitudinem partium invicem mixtarum, situm, ordinem, pororum configurationem, quæ est in veris acidis & alkalibus sibi mutuò affusis, ut spiritu vitrioli & sale tartari. Unde non mirum, si eorum ritu effervescentiam aut fermentationem concipiunt. Uno verbo: omnia, quæ fermentationis aut effervescentiæ motum subeunt, id præstant inproportionem suarum partium, quæ partium heterogeneitatis magis vel minùs ætheris subtilis ingressum impedit, isque impeditus majorem aut minorem in corpore motum inducit.

§. XII.

Explicata hinc fermentationis natura in genere ad specifi-
cas transimus. Et quidem de naturali humorum in
massa sanguinea contentorum fermentatione primò agi-
mus, in qua calor naturalis consistit; calor verò naturalis
(qui per productum à seminis masculini materia subtili in
ovulo materno motum ortus est) habetur per legitimam
humorum in massa sanguinea fermentationem, ex qua fer-
mentatione debitus corporis partibus tonus, & congruum
ad quasque functiones peragendas robur exsurgit.

§. XIII.

Ad cujus definitionem intelligendam meminisse debe-
mus sanguinem certò fermentescere, & circulari,
in quo duplici motu calor naturalis, & vita consistunt. Quæ
fermentatio tam diu naturalis dicitur, quamdiu functiones
corporis manifestè non læduntur. Vel ut clariùs loquar,
quamdiu principia sanguinis constitutiva gaudent mo-
derata inter se heterogeneitate, & per benignum, minùs-
que vehementem materiæ æthereæ ingressum leviter com-
moventur, ac inter se exactè mixta permanent. Symbo-
lum conferente motu ejusdem sanguinis circulari, qui cor-
dis suæ systole propellentis beneficio fit, calorémque, ut &
alimentum toti corpori communicat.

§. XIV.

Sanguinem enim, ut & alia corpora, variis constare par-
tibus, nulli dubium esse potest, spirituosis scilicet, seu
admodum subtilibus, & mobilibus, sulphureis, seu bilio-
sis

fis, salinis volatilibus, aut fixis; aqueis, & tandem tartareis seu terrestribus. Quæ prout variè combinantur, sibique mutuo junguntur; non minùs variam sanguini inducunt diathesim, diversasque faciunt temperamentorum differentias. Quod ita se habere, non solum evincit sanguinis facta analysi, quæ totidem principia exhibet; verum etiam ratio, atque experientia illud idem demonstrant.

§. XV.

Salsedo enim, quæ in saliva & urina reperitur, falsi in sanguine præsentiam certam facit: bilis, quæ flavi coloris, ut sulphur, est; & continuò per hepatis substantiam filtratur; atque in pluribus corporibus ardorem concitat, sulphureas arguit in sanguine particulas: spiritus verò animales, per cerebri corticem filtrati, materiam subtilem, atque mobilem denotant: sudor autem & lachrymæ, immò ipsum sanguinis serum, phlegma in sanguine dari designant: Crassities demum, seu coagulatio fibrosa sanguinis extracti, immò calculi intra corpus generati terrestres ejus indicant particulas. Uno verbo: cum ex iis constemus omnes, quibus nutrimur: hinc spirituosâ, sulphureâ, falsâ, aqueâ, & terrea alimenta, quibus vescimur, non possunt nisi chylum similibus constantem Principiis, quanquam minùs crassis, generare; unde sanguis ejusmodi prædictis constans partibus producat.

§. XVI.

Chylus igitur (qui continuò ad sanguinem per venam subclaviam defertur, & ex variis diversæ figuræ particulis ipsi massæ sanguinæ satis improportionatis constituitur) ob partium suarum quodammodo irregularium heterogeneitatem fermentationem in sanguine excitat; ad quam liquor pancreaticus acidus, & bilis Alkalina non minimùm conferunt. Ex qua fermentatione & per ejusdem chyli, utpote sulphurei & pinguis, à sale acri factam dissolutionem coloris albi & lactei in rubrum mutatio subsequitur.

§. XVII.

Quantùm autem Chylus massæ sanguinæ confusus fermentationem illius augere, & promovere idoneus sit; patet præprimis ex calore corporis aucto, pulsûque vehementi, ac celeri duabus aut tribus à pastu horis: quod tempus chyli distributioni, ejusque à venis lacteis in receptaculum *Fecquet*, & ductum thoracicum, ac in sanguinem instillationi dicatum est.

§. XVIII.

Fermentationi verò illius sanguinis, quæ naturalis dicitur, quæque ex mutua principiorum diversorum sanguinis lucta, mutuòque occurso particularum diversæ naturæ cum sanguinis, tum chyli, & lymphæ excitari solet, non parum conducunt prædominantes in ipso spiri-

spirituosæ, atque sulphuræ partes. Illæ siquidem magis motui aptæ, quæ, dum semel à materiæ subtilis ingressu ad motum dispositæ sunt, juvant plurimum ad alias crassiores commovendas; quare, subtiliores redduntur. Atque hinc est: quòd, qui spiritibus, ac sulphure volatili plus turget sanguis, magis tenuis ac vividus fit, multòque magis fermentetur. Secus verò, ubi principia passiva, videlicet terra & phlegma, principiis activis, salis & sulphuri volatili ac spiritibus, prævalent, eaque aut nimis figunt vel opprimunt.

§. XIX.

CAusæ verò legitimam fermentationem promoventes sunt Res non naturales legitimè constitutæ: quibus se rite habentibus chylus legitimè elaboratur; debita humorum fermentantium servatur diathesis; sanguinis motus promovetur; & calor naturalis non modò produci- tur: sed quoque intenditur, ac conservatur.

§. XX.

Legitimam fermentationem, & debitum sanguinis motum produciunt primò: Aër purus & tenuis, ac liber, quiventorum suaviter spirantium flatibus agitur, & salubribus pluviis interdum irrigatur. Aër enim ejusmodi, totum corpus pervadendo, & debitè humores propellendo, sanguinem attenuat; spiritus in majori copia producit; mentem exhilarat; concoctionem promovet; & calorem suscitaturalem: contrarius verò contrarios edit effectus,

XXI.

Secundò : Cibus temperatus, boni succi, non corruptibilis, concoctu facilis & mundus, debito tempore & legitima quantitate sumptus. Hic enim fermentum ventriculi debile instaurat, sanguinem gignit temperatum; qui legitimè motus debitum partibus calorem atque robur impertitur.

§. XXII.

Tertidò : Potus, cujus plures habentur species. Aqua scilicet, Vinum, cerevisia. Aqua igitur conducit tenuis, seu levis & crystallina, odoris, saporisque exers: videlicet, quæ in sabulosis locis maximam particularum heterogearum portionem deposuit. Cerevisia autem tenuis, & quæ plus lupuli recepit. Vina verò alba & fulva: quæ si tenuia fuerint, & moderatè sumpta, concoctionem adjuvant, secretionem promovent, vires reficiunt, & calorem fovent naturalem,

§. XXIII.

Quartò : somnus & Vigiliæ, quæ si moderatè, & debito tempore fuerint adhibita, ingens corpori commodum adferunt. Somnus enim moderatus immodicam caloris nativi dissipationem sistit, lassitudines tollit, omnium partium vires restaurat, easque ad actiones rite obundas habiliores reddit: Non minùs Vigiliis sua inest utilitas: quæ se- & excretionem promovent, sanguinem perficiunt, & concoctionem adjuvant.

§. XXIV.

§. XXIV.

Quintò : Motus & quies. Motus si moderatus sit, particulas heterogeneas sanguini immixtas discutit ; numerorum fermentationem promovet ; & sanguinem exaltat. Quies autem legitime adhibita vires laboribus exhaustas reficit ; ac spiritus chylo elaborando, movendòque sanguini destinatos (unde calor naturalis dependet) conservat.

§. XXV.

Sextò : Excreta & Retenta. Retenta, quatenus inter sex Res Nonnaturales, recensentur, sunt res illæ ; quæ pro nutritione (utramque intelligo spuriam & legitimam) corporis ad restaurandum id, quod fuit perditum, assumptæ, & debito tempore ad legitimam sui elaborationem in coctionis officina detentæ sunt ; donec nutritioni humanæ inservire queant. Excreta verò : quæ, veluti res inutiles, natura separat, & excernit. Hæc igitur, si tempestivè . debita quantitate, qualitate, colore, odore, consistentiâ, substantiâ, & modò excernantur ; naturalis humorum fermentatio sequitur, & caloris nativi debita temperies servatur.

§. XXVI.

Septimò : Animi pathemata, seu passiones animæ. Inter quas moderatus gaudii usus solum corpori prodest. Nullus enim affectus hominis animo suavior obtingit

tingit , quàm gaudium : Siquidem eò sanguis debite movetur , & blandè Spiritus influunt. Hinc calor natus non modò conservatur ; sed quoque acuitur & augetur. Et hæc de Calore Naturali dixisse sufficiat.

C A P U T II.

De Causis Caloris Præternaturalis.

§. I.

Perspecta naturali humorum in sanguine fermentatione , & cæteris ejusdem causis , ad eam fermentationis speciem progredimur , quam Calor præternaturalis sequitur. Ut igitur illius quandam statim cognitionem ingeramus , definienda venit cum sanioribus Medicis : quòd sit *inordinatus* , & *expansivus* , *permanens tamen humorum circulantium* , seu *Massæ sanguineæ motus* , *præternaturalem inducens* , & *immodicum corporis calorem excitans* :

§. II.

JAm exponenda veniunt singula definitionis verba. Dicitur primò fermentatio præternaturalis *motus inordinatus*.

ordinatus & expansivus humorum, permanens tamen. Hoc est: horis, vel diebus pluribus durans. Ut distingua- tur motus sanguinis intensior, qui cursum, aut valida exercitia partium corporis sequitur; ex quo illius in- calescentia, & sudor plerumque cientur. Neque enim æstus ille, & sanguinis agitatio præternaturalis est: quia de ratione morbi secundum Pathologicos est, ut in cor- pore permaneat, nec citò transeat.

§. XIII.

Dicitur quoque *pulsus præternaturalem inducens*: quod experientia docet, quâ compertum est, nullum esse febricitantem; in quo pulsus saltem quò ad subti- liores partes frequentior non sit, aut vehemens, celer, & inæqualis &c. Cujus ratio petitur à mutata sangui- nis nimium fermentati constitutione, ejusque particu- lis magis magisque solutis; atque etiam Spiritibus solito mobilioribus factis: quæ omnia ad augendam cordis sy- stolen multum contribuent.

§. IV.

Ultimò tandem in definitione additur: & *calorem im- modicum in corpore excitans.* Ut pariter distingua- tur motus sanguinis fermentativus auctus à naturali san- guinis motu fermentativo; præterea quoque à motu sanguinis progressivo aucto: in quo ultimo pulsus qui- dem acceleratur; calor tamen febrilis non adest, ut chlo- rosi, & cachexiâ &c. Laborantibus accidit, quorum

COR

cor idcirco frequentius pulsat : quia propter Spirituum , & sanguinis vitium irritatur ; sicque solito magis sanguis propellitur.

§. V.

TRaditâ Fermentationis præternaturalis definitione hæ-
rere non debemus in proprio & immediato illius
subjecto : quod nullum aliud esse potest ; quàm ipsa Massa
sanguinis , seu humores in vasis sanguineis fermentati.
Unde colligitur : quòd partes solidæ sanguini primariò
calorem conciliare non possint : cùm calor tam natura-
lis , quàm præternaturalis à duplici sanguinis motu cir-
culari , & fermentativo dependeat.

§. VI.

HActenus de fermentatione præternaturali actum fuit.
Jam superest ; ut ejusdem quoque causas eruamus.
Hæcigitur non minùs sunt Res Nonnaturales in statu præ-
ternaturali positæ , & læsa humorum diathesis ; item
temperamenta & ætas &c.

§. VII.

Primò. Quemadmodum Aër ad conservationem vitæ
adèd necessarius est ; ut sine eo nullus mortalium
diu subsistere possit : ita etiam , si quatuor suis qualita-
tibus calore scilicet , vel frigore , humiditate , aut sic-
citate excedat , pro diversitate qualitatum diversò quo-
que modo calorem præternaturalem inducet.

§. VIII.

§. VIII.

Hic accedit loci natura arenosa; quæ conceptum calorem diutius fovet: Montium situs, & sylvæ densæ ventorum permeatum prohibentes: maris & lacuum vicinitas; item fodinæ metallicæ; nec non cadavera, & cloacæ; quæ fætidus vapores exhalando, aërem corrumpunt, & putridam humorum fermentationem inducunt.

§. IX.

Secundò. Cibus & Potus. Cibus dupliciter sanitatem lædit: quantitate & qualitate. Quantitas tria continet: videlicet copiam, defectum, & ordinem interruptum. Nimia alimentorum copia assumpta vix à fermento dissolvi potest: unde corrumpitur, & putrescit. Ex defectu alimenti spirituosæ particulæ facilè dissolvuntur; sanguinis massa acefcit; & fibræ cordis solitò magis ad propellendum sanguinem irritantur. Modus capiendi cibum plurimùm quoque ad fermentationem præternaturalem confert. Si nempe ante finitam concoctionem præcedentis cibi alter ingeratur: à quo chylus uttùt crassus ad sanguinem rapitur, aut jamiam elaboratus opprimitur, & sensim sensimque corrumpitur, ac turbatam sanguinis mixtionem excitat. qualitate verò, si acidus, acris, viscosus, facilè fermentans, aut difficilis fit concoctu; unde chylus facilè in putredinem abit: ex qua duæ cruditates acida & nidorosa dictæ oriuntur multorum morborum, imprimis verò febrium matres.

C

§. X.

§. X.

Potus quoque suas ludit tragædias ; præcipuè si durante fermentatione ventriculi assumatur frigidus : eam nempe sufflammat, & corrumpit. Aut si æstuantibus visceribus à labore, itinere &c. Sit superfusus; humoribus lentorem inducit, vias, porósque angustat, & sic inflammationem inducit. Vinum præterea cum excessu sumptum, Vigore sui spiritus fermentum ventriculi discutit; & ejusdem fibras laxat; malas digestiones parit; & sanguinis massam lædit. Quod æquè præstant vina hîc loci nomine exoticorum vendita: Item Mustum, cerevisia recens & sæculenta, Aquæ putridæ, alieno sapore aut odore præditæ.

§. XI.

Tertiò. Somnus & Vigiliæ. Somnus itaque longior, & diurnus, præsertim in loco præter naturam calido vel frigido, aut radiis lunaribus nimium pervio institutus sanguinis motum retardat; humorum coctionem impedit; secretiones & excretiones prohibet. Unde sanguinis lentor, & humorum putredo oritur. Vigiliæ verò immodicæ cerebri Idiosyncrasiam corrumpunt, sensus debilitant, cruditates pariunt, cibi, potúsque coctionem impediunt, massam sanguineam atterunt, corpus exsiccant, gracile, & aridum reddunt, bilem augment, & morbos calidos producant.

§. XII.

§. XII.

Quartò. Motus & quies. Omnis igitur motus vehementior diutius protractus, ut sit in saltu, equitatione, cursu, pilæ lusu &c. summopere obest. Edò, quòd per exercitia ejusmodi, æstivo præsertim tempore, pori nimium dilatentur; spiritus evanescant; sanguis nimium atteratur; & fermenta peregrina in glandulis latentia extricentur; sanguini commisceantur; eumque turbent. A quiete verò nimia minuitur libera transpiratio; humorum subtilitas opprimitur; excernenda non promoventur; & salia illa peregrina in corpore detenta fermentationem malignam ineunt.

§. XIII.

Quintò. Excreta & Retenta. Retenta Medicis dicuntur ea, quæ naturaliter è corpore eliminari debent, nihilominus in ejusdem cavitatibus detinentur, & accumulatur. Ut sunt fæces alvi diutius retentæ, hæmorrhagiæ narium in pueris, hæmorrhoidum in viris, Menstrui fluxus in fœminis suppressio, & fuliginum per corporis poros transpiratio impedita; quæ sanguinem turbando calorem intensiorem corpori conciliant. Excreta verò: si talia evacuentur, quæ retineri deberent, Tot autem sunt in excretis symptomata, quot modis hæc peccare possunt: utpote substantiâ, quantitate, qualitate, modò & tempore excernendi. Substantiâ quidem peccant; dum toto genere, diversam à vulgariam
C 2
excre-

excrementorum natura substantiam obtinent: veluti sunt calculi, lumbrici, pus &c. Immo etiam excreta naturalia substantiâ peccare dicuntur; ut sunt carunculæ, adeps, ossicula excreta: **Quantitate** aucta peccant; dum nimis copiosè per ventriculum ejiciuntur, aut per alvum effluunt: ut in cholera & diarrhæa accidit; vel per urinam, ut in diabete; aut per nares, uterum, oculos, insensibilem transpirationem; ut in narium hæmorrhagiis, Menstruis nimis fluentibus, sudore copiosiori, lacrymis involuntariis. Item quantitate diminuta; dum hæc parcius justò excernuntur; ut fit in alvi adstrictione, urinæ suppressione. **Qualitatibus** peccant excrementa; quatenus vel nimis sicca aut liquida, crassa, viscosa, vel quatenus colore, odore, aut sapore alieno sunt imbuta. **Modo** quoque peccant; ut fit in Mensium stillicidio cum dolore, vel quando insueto loco profluunt; ut est fæcum alvinarum per os egressus, Mensium per nares &c. **Tempore** excreta peccare solent; quando quid ante tempus debitum præter naturam expellitur, tale symptoma est Mensium fluxus debitum terminum præcurrens: scilicet excretio materiæ morbificæ ante sui coctionem, & sanguinis stillicidium per nares in principio morbi maligni. Hinc non mirum est; quod humores ab invicem secedant, spirituum defectus sequatur, partium solidarum tonus invertatur, sanguinis massa acescat, & calor malignus exoriatur.

§. XIV.

SExtò. Animi pathemata : quæ sunt perceptiones ; sensationes , & commotiones animæ , & per certos spirituum motus producuntur. Intelliguntur autem non quæcunque passionis animi , sed vehementes : ità , ut Spiritus in suo motu notabiliter peccent. Quod tripliciter fieri videtur : vel nimio ad extra impetu ; vel à peripheria ad Centrum ; aut dum sufficienter non premunt : sed circa alia objecta occupantur. Ad extra igitur vehementius agunt , quando humores exagitant , & fibras inflant , immò etiam secretiones promovent ; ut tempore iræ contingit : dum bilis largius secernitur , illaque cum reliquis humoribus fermentando motus febriles inducit. Ad intra verò solito magis tendunt ; dum pressio à peripheria Centrum versus contingit : quod in terrore habetur. Ideòque sanguinis circulatio prohibetur , liberior transpiratio impeditur , tubuli ac pori invertuntur. Quare materia subtilis , ob poros sibi contrarios , vehementius premit , & influit ; atque humorum fermentatio præternaturalis oritur. Denique sufficienter non premunt , & circa alia objecta occupantur ; dum mæstitia & timor adsunt. Quare laxior partibus tonus inducitur ; sanguinis Centrum versus impulsus minuitur ; fermentum ventriculi opprimitur ; chylosis læditur ; & propter humorum lentorem inflammatio , demum calor præternaturalis sequitur.

§. XV.

SEptimò. Lympha viscida, & bilis crassior; dum sanguini confunduntur: ubi ob particularum non miscibilium irregularem figuram materia subtilis vehementius influit; sanguinis massam magis magisque commovet: unde sanguis præternaturalem motum suscipit; aut eadem lympha acidior, & bilis acrior facta se intimius miscent, ac fermentantur.

§. XVI.

OCtavò. causæ nomen meretur omnis generis inflammatio; quam ulcus & abscessus, gangræna aut sphacelus sequitur: quatenus, sanguini corruptum miasma communicando, putridam humorum fermentationem inducit.

§. XVII.

NOnò. oppressum, aut deficiens fermentum ventriculi; quo læso minùs perfecta chyli subactio, & in sanguinem conversio sequitur. Hinc post plures ventriculi coctiones malè peractas major colluvies colligitur; sanguis à crasi sua naturali defleat; humores stagnant; & putrescunt; ubi vel minima adveniente causa, eisdem commovente, in motum confusum sanguis redigitur.

§. XVIII.

Decimò, Diversi generis Morbi, corporisque humani affectus. Ut morbus Colicus, dolor dentium

tium &c. In quibus ex inordinato Spirituum in spasmō dolorifico motu frequentior cordis systole consequitur; Massa sanguinis exagitur; & partes heterogenæ plus minus in sanguine redundantes in actum deducuntur.

XIX.

ULtimò denique temperamenta & ætas: qualia sunt sanguineum & Cholericum, aut ex his mixtum. Ætas verò juvenilis, & virilis; quæ cum ob particularum volatiliū copiam, ut in sanguineis ac pueris, tum salis & sulphuris exaltati subtilitatem, ut in Cholericis, & Viris, aut ob utrumque simul, ut in Cholericis-sanguineis & sanguineo-Cholericis contingit, ad affusionem aut mixtionem heterogeni corporis æstum febrilem producere valent. Multa adhuc dicenda forent, nisi brevitati studerem. proinde calamum suspendo, finemque labori impono, ejus sub cujus cæperam auspiciis, nimirum.

D. T. O. M.

